

Jäsen n:o 3***Karl Adolf Hällström*** (1854-1919)

Sujuvakynäinen ensimmäinen sihteeri 1881–1884

Adolf Hällström sijoittui varmasti ensimmäisten joukkoon, kun Matti Äyräpää suunnitteli perustamiskokouksen osallistujalistaa. Hällström oli kotoisin Liperistä kuten Äyräpääkin. He olivat jo lapsena läheiset ystävät, ja sittemmin he osallistuivat yhdessä Liperissä kansanvalistustyöhön. Opiskeluaikana he asuivat ajoittain huonetovereina, ja myöhemmin heitä yhdisti sukulaisuuskin, sillä Äyräpään sisar oli naimisissa Hällströmin isän veljen kanssa. Jo ennen Duodecimia he olivat yhdessä ehtineet perustaa yhden yhdistyksen, Savo-Karjalaisen osakunnan piirissä syntyneen ja jäsentensä suomen kielen taidon kehittämiseen tähtäävän Liperiläisen yhtiön. Myös »Liperiläisissä» Äyräpää oli puheenjohtaja ja Hällström sihteeri, joten työpari tunsi toistensa toimintatyylin ennestään. Tässä on varmaan osaselitys sille, miksi Albert Pfaler hävisi äänestyksen Duodecim-seuran ensimmäisessä sihteerinvaalissa.

Adolf Hällström kuului alun perin Skoonesta Suomeen muuttaneeseen sukuun, josta Gunnar Soininen (1969) on kirjoittanut otsikolla Itä-Suomen lääkäridynastia eikä syyttä. Itä-Suomessa toimi 1800-luvun lopulla peräti kuusi Hällström-nimistä lääkäriä, useimmat heistä piirilääkäreinä. Lisäksi sukuun kuului pari apteekkaria ja monet vävyistäkin olivat lääkäreitä. Hällströmien erikoisena piirteenä oli sukulaisavioliittojen suosiminen, ja yleensä lääkärioveljekset ja serkkuset olivat myös langoksia. Itäsuomalaisilla olikin tarinan mukaan tapana sanoa lääkäristään, että hän on »nimeltään Hällström, pitkähäkö, laihanlainen, isonenäinen, vakavannäköinen, musikaalisesti valistunut idealisti ja naimisissa serkkunsa kanssa» (Petter Hällströmin suku I 1993). Määritelmä sopi erinomaisesti myös Karl Adolfin, jonka vanhemmat myös olivat serkkuset keskenään.

Duodecimiin liittyi vuosina 1881–1904 kaikkiaan kuusi Hällströmiä (sekä lääkäreitä että apteekkareita, joista harhaanjohtavan monella on etunimi Karl tai Adolf) ja lisäksi kaksi suvun vanhempaan aateloituun haaraan kuulunutta af Hällströmiä. Heistä mainittakoon Sortavalan piirilääkäri Herman Adolf Hällström (1831–1897), joka ensimmäisten joukossa kutsuttiin Duodecim-seuran kirjeenvaihtajajäseneksi v. 1889.

Adolf Hällströmin isä ei kuitenkaan ollut lääkäri vaan juristi ja kartanonomistaja. Lapsuudenkoti oli varakas, Simananniemen kartanon pinta-ala oli noihin aikoihin 4 500 hehtaaria. Lisäksi isä harjoitti sahateollisuutta. Fennomania-aatteen mukaisesti Hällströmin perhe tuki varsin näkyvästi kansanvalistustyötä kotipaikkakunnallaan ja yhteistoimin pappilan Europeusten kanssa Simananniemen Hällströmit olivat perustamassa Liperiin mm. kansakoulua ja kansankirjastoa.

Humoristisesta kirjoitustyylistään tunnettu Hällström toimi seuran sihteerinä sen kolmen ensimmäisen toimivuoden ajan, ja hänestä tuli kaikkien Duodecimin sihteerien esikuva vuosikymmeniksi eteenpäin. Jo perustamiskokouksen pöytäkirjassa hän aloitti perinteen kirjoittaa kuivistakin asioista hauskaasti. Duodecim-seurassa edellisen pöytäkirjan lukemisesta ja tarkastuksesta tulikin alusta pitäen odotettu ohjelma numero eikä välttämätön paha kuten monissa muissa yhdistyksissä. Kerrotaan, että jäsenet varoivat myöhästymästä kokouksista vain sen takia, että he eivät halunneet menettää Hällströmin pöytäkirjan lukemista. Hauskuus saattoi joskus nousta jopa päätavoitteeksi, ja tästä syystä kaikkea varhaisiin pöytäkirjoihin vietyä ei pidä ottaa kirjaimellisesti. Hyvä esimerkki on perustamispöytäkirjan hauska kymmenes pykälä, joka eittämättä tuo mieleen, että seurue oli kokouksen tässä vaiheessa jo melkoisesti humalassa. Se on kuitenkin ilmeisesti suurelta osalta fiktiota. Duodecimin kymmenvuotisjuhliin valmistuneen katsauksen (Wikström 1891) mukaan nimittäin *»Mitä rahaston perustamiseen muutoin tulee, suostuu seura pöytäkirjan mukaan tähän civis Starck'in ehdoituksesta, joka pitää pöytäkirjassa refereeratun pitkän ja kauniin puheen oman ekonomian turvallisuudesta, josta*

seuraa vilkas keskustelu, jolloin puheenvuoroa pyydetään 49 kertaa'. Koko tämä juttu kuuluu kuitenkin olevan tykkänään humoristisen pöytäkirjurin keksimä, joka tällaisella aavistamattomalla kepposella tahtoi tehdä tuon muutoin niin kuivan pöytäkirjajusteerauksen vähän hauskemaksi. Ja tällaisissa hullunkurisissa kepposissa kuuluu ensimmäinen pöytäkirjuri olleen oikea mestari!«

Varhaiset pöytäkirjat sisältävät paljon viitauksia hyvinkin runsaaseen alkoholinkäyttöön, mutta edellä olevan perusteella ne saattavat osittain olla »hällströmiläistä» huumoria.

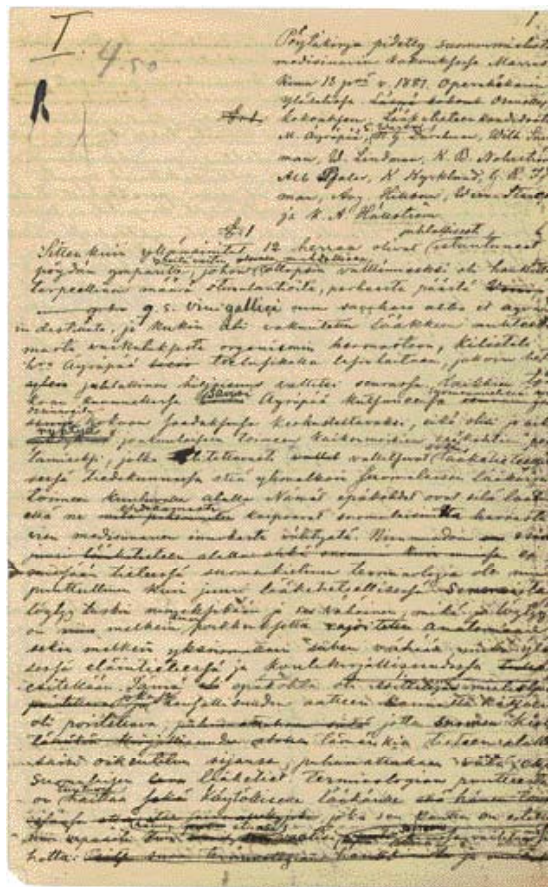
Vuonna 1884 Hällström siirtyi piirilääkäriksi Kittilään ja jäi pois sihteerin toimesta. Samalla hänen osallistumisensa kokouksiin luonnollisesti harveni. Kittilästä käsin hän kuitenkin osallistui edelleen aktiivisesti sanastotyöhön lähettämällä Aikakauskirja Duodecimiin pari laajaa sanakirjan täydennys- ja korjausehdotusta, ja lisäksi hän raportoi lehden palstoilla Lapissa 1885–86 riehuneesta tulirokkoepidemiasta (Hällström 1886, 1888b). Vuonna 1891 hän kirjoitti Duodecimiin yli 20-sivuisen kuvauksen kokemuksistaan Lapin lääkärinä. Se on erinomainen kuvaus ajalta, jolloin yhden lääkärin hoidettavana oli yli 57 000 neliökilometrin eli yhteensä silloisten Turun, Hämeen ja Uudenmaan läänien kokoinen alue ja joka käsitti kuudesosan Suomen pinta-alasta mutta jonka väestöpohja oli vuonna 1885 vain 8 300 henkeä. Piiri oli pinta-alaltaan ylivoimaisesti Suomen suurin mutta väkiluvultaan ylivoimaisesti pienin (Pesonen 1980). Päätoimittaja Relander julkaisi Duodecimissa myös yhden Hällströmin kirjoittaman yksityiskirjeen, varmaankin vain antaakseen muidenkin nauttia sen rikkaasta ja paikoitellen suorastaan lyyrisestä suomen kielestä (Hällström 1888a). Hällströmin sanankäyttötaidoista on esimerkkinä myös hänen laatimansa Äyräpäästä kertova juhlaruno.

Lopulta Hällström päätyi suvun perinteiden mukaisesti Itä-Suomeen, ja vuodesta 1893 alkaen hän toimi lähes 15 vuotta Lappeenrannan piirilääkärinä. Adolf ja Edit Hällström olivat pitkään lapsettomia, ja ehkä tästäkin syystä heiltä molemmilta liikenä runsaasti aikaa Lappeenrannan fennomaanien yhdistyselämään. Vuonna 1894 kaupunkiin perustettiin jyrkkien suomen-

mielisten kerho, jonka toiminta tähtäsi yhteiskunnallisiin uudistuksiin. Sen keulahahmona toimi paikallisen sanomalehden toimittaja ja innokas fennomaani maisteri C. G. Swan, joka on jäänyt historiaan myös viehättävien tyttäriensä eli »mustien joutsenten» kautta. Hänestä tuli aikanaan Duodecimiin kuuluneen Christian Sibeliuksen appi, ja yhden hänen tyttärensä puoliso oli mm. Matti Äyräpään kankaalle ikuistanut Eero Järnefelt. Adolf Hällström kuului tähän kerhoon samoin kuin toinenkin duodecimilainen, noihin aikoihin Lappeenrannan kaupunginlääkärinä toiminut Max Oker-Blom (Castrén 1957). Maisteri Swanin aloitteesta Lappeenrantaan perustettiin myös paikallinen työväenyhdistys, ja Adolf Hällströmin luottamustehtävien joukosta löytyy mielenkiintoisena yksityiskohdanta myös toiminta Lappeenrannan Työväenyhdistyksen järjestyksessä toisena puheenjohtajana 1897–1900. Pian paikkakunnalle muuton jälkeen 1895 hänen puolisonsa Edit Hällström puolestaan elvytti jo nukahtaneen Lappeenrannan Suomalaisen Seuran ja toimi sen johdossa (Castrén 1957).

Adolf Hällström osallistui myös näkyvästi kunnallispolitiikkaan. Hän oli Lappeenrannan kaupunginvaltuuston jäsen yli 20 vuotta ja tästä ajasta kymmenen vuotta puheenjohtajana. Kuten duodecimseuralaiselle sopikin, hän oli 1909 mukana perustamassa myös Lappeenrannan-seudun tuberkuloosin vastustamisyhdistyksen haaraosastoa.

Vaikutelmaksi jää, että vuotta vanhempi Matti Äyräpää oli monessa asiassa Adolf Hällströmin esikuva. Hällström esimerkiksi suunnitteli muuttavansa nimensä Pankakoskeksi sen jälkeen, kun Äyräpää oli suomentanut nimensä. Asia raukeni kuitenkin suvun voimakkaaseen vastustukseen. Eräässä tärkeässä asiassa hän ei kuitenkaan seurannut Äyräpäätä eikä Hillbomia: hän ei koskaan eronnut Finska Läkarsällskapetista vaan pysyi sen jäsenenä elämänsä loppuun asti – kuten perustajatusinan ehdoton enemmistö. Hän oli idealistinen fennomaani kuten Äyräpääkin mutta vei aatteen käytännön tasolla jopa vielä pidemmälle. Varakkaan kartanopojan hakeutuminen kauas Kittilään nykyihmisen kannalta katsoen suorastaan mahdotto-

KUVA. Alkuperäinen perustamiskokouksen pöytäkirja on Duodecim-seuran arkiston aarteita. Siinä näkyy ensimmäisen sihteerin Adolf Hällströmin kynän jälki parhaimmillaan.

maan tehtävään kertoo aidosta kiinnostuksesta tehdä työtä kansan syvien rivien keskuudessa. Toimiminen myöhemmin Työväenyhdistyksen johdossa sopii ajatukseen siitä, että 1800-luvun lopun fennomania oli eräänlaista oman aikansa sosiaalidemokratiaa.

Ilmaan jääkin leijumaan kysymys siitä, millaiseksi Hällströmin ura ja yhteiskunnallinen osallistuminen olisivat muodostuneet, jos hän olisi sattunut syntymään 100 vuotta myöhemmin, ja miten »vasemmalla» ensimmäiset duodecimilaiset olisivat olleet. Olisiko ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka löytynyt kapitalistien keskuudesta Nicaraguasta ja toiminnan työväenyhdistyksessä olisikin korvannut »taistolaisuus»?

Henkilötietoja

Karl Adolf Hällström, s. 2.4.1854 Liperissä, k. 27.4.1919 Lappeenrannassa (Hällströmin julkaistuissa biografisissa tiedoissa on runsaasti virheitä. Syntymäpäivä on virheellisesti 26.3. Aution (1996) teoksessa. Kuolinpäivä on sekä Duodecimin nimikirjan että Aution (1996) mukaan 27.4. mutta Petter Hällströmin suku -teoksessa virheellisesti 24.4.). Vanhemmat: Siikasalmen maanviljelyskoulun johtaja, varatuomari, kunnallisneuvos, Liperin Simananniemen kartanon omistaja Johan Edvard Hällström ja (hänen serkkunsa) Thora Karolina Hällström. Puoliso 1884 Edit Sofia Kiljander 1860–1916. Puolison vanhemmat Valkjärven kirkkoherra rovasti Anders Samuel Kiljander ja Karolina Teresia Roschier. Lapsi: Hellen Toive (Takala) 1902–29, lastentarhanopettaja (kuoli lapsettomana).

Opinnot: Ylioppilas Kuopio gymnasiumista ja kirjoittautui yliopistoon (Savo-Karjalaiseen osakuntaan) 1871, filosofian kandidaatti (fyysis-matemaatt.) 1876, lääketieteen kandidaatti 1879, filosofian maisteri 1882, lääketieteen lisensiaatti 14.5.1884.

Työura: Societas pro Fauna & Flora Fennican kustannuksella tutki Liperin ja Polvijärven kasvistoa 1872. Kokosi Savo-Karjalaisen osakunnan kustannuksella kansansävelmiä Liperin

ja Polvijärven pitäjissä 1876. Lapinlahden avustava alilääkäri 3 kk 1883. Sortavalan sairaalan vt. lääkäri 2 kk kesällä 1883. Piirilääkäri Kittilän piirissä 30.9.1884–90, samalla vt. piirilääkäri Rovaniemen piirissä 2 kk kesällä 1886, piirilääkäri Raahen piirissä 1890–93, Lappeenrannan piirilääkäri 1893–1917, jolloin siirtyi täysin palvelleena eläkkeelle. Lappeenranta–Simola-rataosan rautatielääkäri 1901–19.

Luottamustoimet: Lappeenrannan kaupunginvaltuuston puheenjohtaja 1903 ja 1904–12, varapuheenjohtaja 1903, kaupunginvaltuutettu 1898–1919, Terveystieteiden lautakunnan varapuheenjohtaja 1894–, köyhäinhuoltohallituksen (sosiaalilautakunnan) jäsen 1896–, puheenjohtaja 1898–, Lappeenrannan Säästöpankin johtokunnan jäsen 1895–, Kansanvalistusseuran Lappeenrannan osaston johtokunnan jäsen ja sittemmin puheenjohtaja 1895–1904, Lappeenrannan Työväenyhdistyksen puheenjohtaja 1897–1900.

Jäsenyydet: Duodecim-seura 1881–, Finska Läkaresällskapet 1884– kuolemaansa asti. Suomalaisen kirjallisuuden Seura 1879–, Societas pro Fauna & Flora Fennica.

Opintomatkat: Kristiania 1898.

Haudattu Lappeenrantaan.

Kirjallisuutta

Autio V-M. Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1869–1885. Suomen sukututkimusseuran julkaisuja 53. Helsinki 1996.

Castrén L. Lappeenrannan kaupungin historia 1812–1918. Lappeenranta 1957, s. 469–71, 605.

Hällström A.G. Itä-Suomen lääkäridynastia 1800-luvun lopulla. Asculapius 1969;17:160–70.

Hällström KA. Tietoja kulkutaudeista Suomessa. Tulirokko Lapissa v. 1885–86. Duodecim 1886:116–8.

Hällström KA. Matkustus Lapissa. Duodecim 1888(a);4:154–60.

Hällström KA. Sanaluettelo koskevat. Duodecim 1888(b);4:18–23, 43–48.

Hällström KA. Kuvia Kittilän piirilääkärin alueelta. Duodecim 1891;7:216–38.

Pesonen N. Terveiden puolesta sairautta vastaan. Porvoo: WSOY, 1980. Peter Hällströmin suku I. Sukuhistoria ja sukuuettelo. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus, 1993, s. 90.

Wikström D. Otteita Duodecim-seuran pöytäkirjoista. Duodecim 1891;6:284.

JAAKKO IGNATIUS

jaakko.ignatius@duodecim.fi